

פסק דין תקדימי של בית המשפט העליון בעניין פרויקטי תשתית - האם כללי פרשנות החוזים עוצבו מחדש?

לקוחות יקרים,

נבקש לעדכנכם כי בית המשפט העליון נדרש זה מקרוב להכריע בסכסוך שבין חברה קבלנית ("ביבי כבישים"), לבין מזמין עבודה ("רכבת ישראל"), ביחס לתביעות כספיות שהגישה החברה הקבלנית לתוספת סכומים שלטענתה היא זכאית להם, מטעמים שונים, וזאת עקב עבודות תשתית שביצעה עבור הרכבת.

במסגרת הדיון בשאלות שעלו בקשר עם מחלוקת זו, כגון התייקרות מחיר ברזל והנחת שכבות חצץ עודפות, **הרחיב בית המשפט העליון את הדיון והכריע בשאלות הבסיסיות ביותר העומדות ביסוד פרשנות חוזים בכלל וזכויותיהם של הצדדים על-פי חוזה הקבלנות בפרט.**

בית המשפט ביקש להכריע בשאלה האם גם לאחר תיקון מס' 2 לחוק החוזים, שעסק בסוגיית פרשנות חוזים וביקש להעניק מעמד של בכורה ללשון החוזה, עדיין עומדת בתוקפה 'הלכת אפרופים' - פסק הדין של בית המשפט העליון שקבע כי יש לפרש חוזה לפי תכליתו הסובייקטיבית של החוזה, כפי שהפרשן מנסה להתחקות אחריה, תוך שהוא משלב בין נוסח החוזה לבין נסיבות כריתתו.

לכאורה קיימת סתירה בין שני עקרונות פרשניים אלו - מחד, עקרון רוממות לשון החוזה ככלל הפרשנות המרכזי, ומאידך, החתירה להתחקות אחר כוונת הצדדים, אף אם אינה משתקפת מהלשון גרידא. כבי' השופט שטיין מנסה להסדיר את השימוש בשתי דוקטרינות פרשניות אלו, בדרך כך שהוא מסווג את החוזים לפי מאפייניהם ("לא כל החוזים נולדו שווים"). לשיטתו ישנם 'חוזים פתוחים' המנוסחים בקווים כלליים שעל-פי רוב נועדו לשרת מערכות יחסים ארוכות טווח ("חוזי יחס"), ולעומתם 'חוזים סגורים', כאלו שבהם התנאים מוגדרים באופן מפורט וממצה. ביחס לחוזים פתוחים תגבר נטיית בית המשפט לקרוא לתוכם חיובים חדשים שלא סוכמו מראש על בסיס עקרונות משפט רחבים כגון תם לב, הגינות וסבירות. מאידך, ביחס לחוזה המסווג כחוזה סגור, תחולתם של שיקולים ערכיים, החיצוניים לחוזה, ועקרונות תם לב ודומים להם לא תשפיע דרך כלל, על קביעת תוכן החוזה.

בית המשפט קובע כי סיווגו של החוזה הקבלני שצורף למסמכי המכרז שפרסמה הרכבת הוא חוזה סגור (שלא לומר - סגור הרמטית). משכך, חייב בית המשפט לנקוט גישה פורמלית ולהיצמד ללשון החוזה, למחירי העבודות שנקבעו בחוזה ולדרכי קביעתם, שכן הם משקפים את חלוקת הסיכונים בין הצדדים. בית המשפט העליון דוחה את הקו שבו נקט בית המשפט המחוזי, על פיו יש לתת עדיפות לשיקולי הגינות לבר-חוזיים, וקבע כי מזמין העבודה (רכבת ישראל) זכאי להנות מביטחון חוזי ועסקי שהחוזה העניק לו.

שופטי ההרכב האחרים תמכו בתוצאה, אך בהתבסס על גישות אחרות. כבי' השופט פוגלמן הדגיש כי מדובר בחוזה שהוא תולדה של הליך מכרזי ועקרון השוויון בדיני המכרזים מצמצם מאוד את היכולת לסטות מלשון החוזה. כבי' השופט גרוסקופף העדיף סיווג אחר של חוזים - 'חוזה עסקי' שנכרת בין שני גורמים עסקיים מתוחכמים, לעומת 'חוזה פרטי' הנכרת בין צדדים שאינם מיומנים בעריכת חוזים ו'חוזה צרכני' שבו יש פערי כוחות בין גוף עסקי לאדם פרטי. ביחס לקטגוריה הראשונה של החוזה העסקי, שזהו סיווגו של החוזה מושא המחלוקת, השופט קובע כי יש

לתת מעמד מכריע ללשון החוזה על מנת ליצור יציבות וודאות חוזית ולכבד את האופן שבו הם עיצבו את ההתקשרות ביניהם.

בית המשפט העליון החיל את עקרונות העל האלו כשדן באופן פרטני בטענות החברה הקבלנית, ולהלן מספר דוגמאות לאופן היישום.

- **התמשכות ביצוע שלא באשמת הקבלן** - החוזה הקבלני העניק לקבלן פיצוי כולל בסך 20,000 ₪ בגין התמשכות הביצוע שאינה באשמתו, בלי תלות במשך ההתמשכות. הקבלן טען שזקוק עולה על 9 מיליון ₪. בית המשפט המחוזי החליט להחיל על הסיטואציה את נוסחת המדף הממשלתית הגם שהיא לא אומצה במסגרת החוזה הקבלני והעניק לחברה הקבלנית פיצוי של 4,600,000 ₪. בית המשפט העליון ביטל קביעה זו וזיכה את החברה הקבלנית בפיצוי של 20,000 ₪ בלבד על פי הקבוע בהוראות החוזה.
- **התייקרות מחיר ברזל** - בית המשפט המחוזי פסק לחברה הקבלנית פיצוי בסך 1,500,00 ₪ בגין התייקרות בלתי צפויה של מחירי הברזל (ככל הנראה עקב הבנייה המואצת בסין סביב אולימפיאדת בייג'ין). בית המשפט העליון דוחה קביעה זו וקובע שאין לסטות ממנגנון ההצמדה למדד תשומות הבנייה הקבוע בחוזה.
- **שינויים והוספה של עבודות** - במהלך חיי הפרויקט הרכבת נתנה לחברה הקבלנית 13 פקודות שינויים. החברה הקבלנית לא עשתה שימוש במנגנונים הקבועים בחוזה הקבלני כדי להשיג על מנגנוני ההשלמה הקבועים בחוזה הקבלני לתמחורן של עבודות אלו - מנגנונים שחייבו אותה להשיג בזמן אמת על מנגנוני התמחור ורק בדיעבד הגישה תביעות כספיות בגין עבודות אלו. בית המשפט דחה את דרישותיה הכספיות של החברה הקבלנית מטעם פרוצדוראלי זה. החברה הקבלנית טענה ביחס לחלק מהעבודות שנדרשה לבצע כי מדובר למעשה בחוזה חדש שאין להחיל עליו את הוראות החוזה הקבלני שבין הצדדים. בית המשפט העליון דוחה טענה זו וקובע כי החוזה הקבלני חל גם על עבודות אלו, ואם היה מדובר בעבודות שאינן בתכולת החוזה היה איסור למסור אותן ללא מכרז.

כאמור, הדיון נסב סביב טענות רבות של החברה הקבלנית נוסף על אלו שנסקרו לעיל, ובכלל זה טעות תכנונית של הרכבת, נזקים שחלו עקב עבודות של קבלנים נוספים שפעלו באתר, פינוי חומר שנפסל ועוד. חברות קבלניות, מזמיני עבודה ויועציהם המשפטיים ימצאו עניין רב באופן שבו בית המשפט העליון בוחן ומנתח כל טענה שכזו לגופה. פסק דין תקדימי זה מדגיש את החשיבות הרבה בבחינה זהירה של חלוקת הסיכונים בין מזמין העבודה לבין הקבלן ושיקוף חד וברור שלהם במסגרת החוזה.

לפסק הדין של בית המשפט העליון יש משמעות רבה החורגת מפרשנות של חוזי תשתיות, וזהו ללא ספק פסק דין המהווה נדבך חשוב בעיצוב כללי הפרשנות החלים בדיני החוזים בישראל בכלל.

* * *

נשמח לעמוד לרשותכם בכל שאלה ו/או הבהרה

* * *

לקבלת פרטים נוספים, אנא פנו לעו"ד רמי סופר, שותף וראש מחלקת חברות, מימון ותשתיות, בדוא"ל: rami.sofer@goldfarb.com ו/או אל עו"ד רועי אגא, שותף, מחלקת חברות, מימון ותשתיות, בדוא"ל roy.aga@goldfarb.com ו/או בטלפון: 03-6089369.